

Венцковський Д.Ю.,

кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу міжнародних фінансів
та фінансової безпеки
Науково-дослідного фінансового інституту
ДННУ “Академія фінансового управління”

СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Статтю присвячено пошуку шляхів розвитку й удосконалення співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями. Проаналізовано причини зниження результативності такого співробітництва та визначено орієнтири й обґрунтовано напрями забезпечення підвищення його ефективності.

The article is devoted to possible ways of development and improvement of cooperation between Ukraine and IFI. The Analysis of key factors reducing the effectiveness of Ukraine's cooperation with IFIs is undertaken. The guidelines and reasonable directions to ensure an effective cooperation with the IFIs are defined.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, стратегія співробітництва з МФО, проекти МФО в державному секторі.

Міжнародні фінансові організації (МФО) відіграють дедалі важливішу роль у стабілізації міжнародного фінансового середовища, яке дотепер відчуває масштабні негативні наслідки фінансово-економічної кризи 2008—2009 рр. Сучасне розуміння їхньої ролі в розбудові національних економік охоплює значно ширше коло питань, ніж у традиційному сприйнятті МФО як джерел порівняно недорогих фінансових ресурсів. Зокрема, йдеться про посилення стабілізаційної функції для суверенних фінансів і міжнародної банківської системи, а також набуття цими міжнародними фінансовими організаціями статусу стратегічного інвестора для локальних економік, таких як вітчизняна.

Україна високо оцінює необхідність поглиблення співробітництва з МФО, про що свідчить нормативне закріплення такого пріоритету: п. 129 Національного плану дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010—2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” передбачено необхідність підвищення ефективності використання кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій та міжнародної технічної допомоги¹.

¹ Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010—2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”: Указ Президента України від 12.03.2012 № 187/2012: [Електр. ресурс]. — <http://www.president.gov.ua/documents/14581.html>.

Актуальність цього дослідження визначається необхідністю вдосконалення напрямів співробітництва України з МФО на основі аналізу поточного стану реалізації проектів Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) у державному секторі України.

Метою статті є розробка й обґрунтування напрямів забезпечення результативного співробітництва України з ЄБРР і МБРР².

Європейський банк реконструкції та розвитку є стратегічним партнером України в питаннях модернізації національної економіки й залишається найефективнішим інвестором для нашої країни, про що неодноразово наголошувалося на найвищому рівні. Проекти, які підтримує ЄБРР у сфері енергетики, є безпрецедентними за масштабами для вітчизняної економіки. Фінансування Банком транспортних проектів збігається в часі з критичною потребою в технічному відновленні ключових ланок національної інфраструктури.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку являє собою стратегічного партнера України у формуванні сучасної ринкової економіки, здійсненні необхідних структурних реформ і модернізації державних фінансів. Специфіка співробітництва з Банком полягає, зокрема, у домінуючій ролі механізму аналітично-дорадчої допомоги підтримки реформ. Цим обумовлюється цільовий характер надання позик. Якщо кредитні проекти ЄБРР фінансують окремі точкові проекти в межах установлених сфер, то проекти МБРР охоплюють пріоритетну галузь.

Аналіз стану реалізації проектів ЄБРР у державному секторі України дає змогу виокремити низку важливих тенденцій, які допомагають досить повно оцінювати результативність її співробітництва з Банком. Передусім йдеться про утримання високого рівня концентрації сфер реалізації проектів ЄБРР у державному секторі нашої країни. Незважаючи на значну зацікавленість Банку в розширенні портфеля проектів у цьому секторі, майже 90 % його проектів, фінансованих тут у доларах США, припадає на енергетичну, транспортну та фінансову сфери, решта розподіляється між муніципальною сферою і сферою зв'язку. При цьому абсолютно всі проекти, фінансовані в євро, реалізуються виключно в енергетичній і транспортній сферах.

Останніми роками утвердилася тенденція до нарощення ролі євро у визначенні валюти кредитування в рамках проектів ЄБРР. Сукупний обсяг позик, які було схвалено для реалізації проектів у державному секторі України в 1993—2012 рр., становить 674,9 млн дол. США і 1287,0 млн євро (на початок II кварталу 2012 р.)³. Для порівняння: на початок II кварталу 2011 р. сукупний обсяг схвалених позик

² Співробітництво з Міжнародним валютним фондом не розглядається, оскільки воно не має інвестиційної спрямованості.

³ Записка про підсумки співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями у 2011 році / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, берез. 2012 р.: [Електр. ресурс]. — <http://www.me.gov.ua/file/link/179840/file/zapiska.doc>.

становив 674,9 млн дол. і 662,4 млн євро. Отже, лише за рік портфель кредитів Банку в державному секторі країни, номінованих у євро, зріс майже вдвічі, тоді як у доларах не було схвалено жодної нової позики.

Відзначимо збереження прийнятного рівня освоєння державним сектором країни кредитних ресурсів у рамках проектів ЄБРР. На початок II кварталу 2012 р. узагальнений рівень освоєння схвалених у 1993—2012 рр. обсягів позик у доларах США в цьому секторі становив 88,2 %, у євро — 42,8 % (у 2011 р. — 87,7 і 64,0 % відповідно). Слід зазначити, що певне зниження рівня вибірки позик свідчить про динамічні темпи освоєння нових проектів, у рамках яких інтенсифікується кредитування, зокрема у євро.

Позитивною є тенденція до посилення ролі енергетики та інфраструктури у складі проектів ЄБРР у нашій країні. Ключовим елементом нової Стратегії діяльності ЄБРР в Україні є зміщення пріоритетів діяльності від фінансової компоненти в напрямі інфраструктурних проектів та здійснення масштабних енергетичних інвестицій. Слід зазначити, що згідно з офіційними даними після 100-відсоткового освоєння позикових коштів ЄБРР у рамках проектів у сфері зв'язку, муніципальній та фінансовій сферах, Банк не ухвалив жодної позики на подібні цілі. Натомість усі нові проекти було ухвалено лише в енергетичній сфері та інфраструктурному забезпеченні, причому укладалися вони у євро. В контексті поступового заміщення доларів США в позиках ЄБРР розпочаті в цій валюті проекти мають натеper високий коефіцієнт освоєння коштів. Зокрема, для енергетичних проектів цей показник сягає 83,3 %, для інфраструктурних — 75,7 %. Водночас рівень освоєння нових проектів у євро становить 22,3 % для проектів у енергетиці та 53,3 % — у транспортній сфері.

Прогрес у розвитку співробітництва України з ЄБРР засвідчує нарощення частки довго- й середньострокових проектів кредитування. Усереднена тривалість проектів Банку в державному секторі країни, реалізацію яких завершено, становила 8,3 року, водночас для всіх наступних проектів — уже понад 14 років. Унаслідок цього національна економіка отримує важливий імпульс розвитку, компенсуючи дефіцит довгострокових ресурсів на внутрішньому ринку.

Аналізуючи результативність співробітництва з МБРР, слід виокремити збереження помірних темпів нарощення обсягів кредитування цим Банком. Упродовж 2011 р. приріст позик МБРР на реалізацію проектів у державній сфері України становив усього 350 млн дол. США, або 5,6 % сукупного обсягу наданих позик⁴. Станом на кінець I кварталу 2012 р. обсяг схвалених Банком позик досяг 6281,9 млн дол. Така динаміка хоча й відповідає усередненим річним обсягам за період співпраці, тим не менше може свідчити про звуження напрямів кредитування (у 2011 р. узгоджено лише два нових проекти). На зміну динамічному

⁴ Записка про підсумки співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями у 2011 році / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, берез. 2012 р.: [Електр. ресурс]. — <http://www.me.gov.ua/file/link/179840/file/zapiska.doc>.

нарощенню кредитного портфеля МБРР в Україні у 1995—1999 рр. було відзначено істотне уповільнення відповідного приросту в 2000—2007 рр. (за винятком 2001 і 2005 рр.). Досягнувши рекордних обсягів виділення кредитних ресурсів у 2008 р. (0,9 млрд дол.), у 2011 р. МБРР профінансував в Україні лише 244,1 млн дол., що майже вдвічі менше навіть за рівень кризового 2009-го. Подібна ситуація намітилася й у 2012 р. (за I квартал було отримано трохи більше 50 млн дол.). Таким чином, існують ознаки гальмування кредитування, що відповідає загальним тенденціям співробітництва України з МФО.

Відзначається поступове підвищення ролі інвестиційних позик у проектному портфелі МБРР в українському державному секторі. Впродовж року частка інвестиційних позик зросла до 30 % (на кінець II кварталу 2012 р.) ухваленого кредитного портфеля МБРР в Україні, тоді як у аналогічний період 2011-го вона становила 26 %. Поступове зміщення пріоритетів співробітництва на користь інвестиційних позик є позитивним імпульсом для вітчизняної економіки. Фінансування інвестиційних проектів МБРР у державному секторі країни дає можливість розв'язувати важливі завдання: інфраструктурні (проекти на автомобільні дороги, водопостачання, гідроелектростанції тощо); розвитку експорту, які сприяють державній політиці модернізації національної економіки; упровадження енергоефективності й розвитку ринку електроенергії в Україні, визначених пріоритетним напрямом подальшої співпраці з цією міжнародною організацією.

На противагу інвестиційним позикам відбувається згортання кредитних програм для системних проектів МБРР. Цей вид цільових позик Банку був актуальним і затребуваним у період основної фази інституційних трансформацій в Україні впродовж 1995—2001 рр. На початку системні проекти залучались у сфери економіки (вугільна промисловість та сільське господарство), останніми роками ці позики повністю залучались як стабілізаційні кредити для сектору вітчизняних державних фінансів. Кредити під системні проекти в державному секторі країни залучалися лише у 2008-му (проекти фінансування політики розвитку) та у 2009 р. (для потреб післякризової реабілітації фінансового сектору). На сьогодні жодних нових позик під зазначені цілі залучено не було.

Хоча перегляд умов надання позик МБРР на проекти в державній сфері України є характерною рисою співробітництва, водночас результати аналізу свідчать про значний рівень анулювання попередньо узгоджених позик. У 1993—2012 рр. із сукупного обсягу узгоджених позик через анулювання до країни не надійшло 0,7 млрд дол. США (або 10,4 %) кредитних ресурсів. За обсягами основна частина скасованих кредитів припадає на інвестиційні позики (майже 0,5 млрд дол.). Прикладами є інвестиційні проекти розвитку електроенергії (за одним було анульовано 69 % обсягів кредиту, за іншим — 99,4 %); проект розвитку ринку фінансових послуг (скасовано 88,4 % фінансування). Загалом було анульовано п'яту частину узгоджених інвестиційних позик. У сфері інституційних позик із загального обсягу анульовано приблизно третину. Зокрема, майже повністю

згорнуто проекти: розвитку через Інтернет, розвитку приватного сектору, фонду муніципального розвитку тощо. Така ситуація із переглядом узгоджених проектів між Україною та МБРР свідчить про наявність проблем, пов'язаних із визначенням пріоритетних сфер кредитування. У цьому контексті оновлення стратегії Банку щодо діяльності в нашій країні може стати важливим чинником удосконалення співробітництва.

Натепер у співробітництві України та МБРР залишається вагомий резервний ресурс дофінансування наявних проектів. У сукупному обсязі кредитів Банку невикористаними, згідно з графіками фінансування, залишається понад 17 % ресурсів, які нерівномірно розподіляються в розрізі цільового кредитування. Найбільший резерв невибраних кредитних ресурсів утримується у сфері інвестиційних проектів (51,4 %, або майже 1 млрд дол.); інституційні позики, поступово втрачаючи вагомість у сукупних проектах МБРР, зберігають невибраний резерв фінансування (на початок II кварталу 2012 р. майже 105 млн дол., або 22,1 %). При цьому не залишилось невикористаного кредитного резерву у сфері системних проектів, які дотепер становлять домінуючу частину кредитів Банку. Цей вид позик було профінансовано в повному обсязі. Зважаючи на тенденцію до згортання системних позик у структурі кредитного портфеля МБРР в Україні, невизначеними залишаються перспективи поновлення подібних проектів у вітчизняному державному секторі.

Підсумовуючи, зазначимо, що співробітництво України з ЄБРР та МБРР за майже 20 років зазнало істотних трансформацій. На сьогодні ключовою характеристикою є системність такого співробітництва, отже, наша країна розглядається як стратегічний партнер для інвестування.

Співробітництво України з ЄБРР та МБРР передбачає розробку і схвалення стратегій діяльності МФО, розрахованих на певний період часу. Зокрема, Рада Директорів ЄБРР у квітні 2011 р. затвердила нову Стратегію діяльності в Україні, розраховану на реалізацію протягом 2011—2014 рр.⁵ Документ було ухвалено на зміну попередньої Стратегії діяльності в Україні⁶ (її було розраховано на 2007—2009 рр., а термін реалізації подовжено на 2010 р.).

Окрім потреби в уточненні пріоритетів і напрямів діяльності важливою підставою для прийняття нової стратегії став той факт, що на початок 2010 р. Україна посіла друге місце після Росії за обсягами кредитно-інвестиційної діяльності ЄБРР. Зазначимо, що в період 2007—2010 рр. наша країна випередила Польщу, яка до цього була другою.

⁵ Стратегія діяльності в Україні 2011—2014 р., затв. Радою Директорів на засіданні 12—13 квіт. 2011 р.: Док. Європейського банку реконструкції та розвитку: [Електр. ресурс]. — http://www.ebrd.com/russian/downloads/country/strategy/ukraine_uk.pdf.

⁶ Стратегія діяльності в Україні, схвалена Радою Директорів 18 верес. 2007 р.: Док. Європейського банку реконструкції та розвитку: [Електр. ресурс]. — http://www.ebrd.com/downloads/about/policies/2007-09-18,_Strategy_for_Ukraine-_Ukrainian_web.pdf.

У своїй діяльності ЄБРР має низку інтересів як у приватному, так і державному секторах. Відповідно до встановлених критеріїв частка проектів у цих сферах упродовж 2007—2011 рр. у середньому співвідносилась як 35(30) до 65(70). Причому частка проектів без державних гарантій у сукупному портфелі у 2009 р. сягала 76 %. Цим, своєю чергою, обумовлюється широта охоплення пріоритетів діяльності Банку в Україні. Зокрема, його Стратегією від 2007 р. передбачалося реалізовувати такі⁷:

- сприяння підвищенню ефективності, конкурентоспроможності і стандартів корпоративного управління у приватному секторі країни, а також надходженню прямих іноземних інвестицій;

- сприяння розвитку внутрішніх ринків капіталу й надання постійної підтримки мікро-, малим і середнім приватним підприємствам шляхом виділення спеціальних довгострокових кредитних ліній через посередництво банків-партнерів;

- сприяння підвищенню енергоефективності й енергетичної безпеки, охороні довкілля і сталому використанню природних ресурсів у всіх секторах економіки;

- покращання ефективності й надійності ключових об'єктів інфраструктури, виробництва, передачі й розподілу електроенергії та нафто- й газотранспортної систем країни.

Щодо результативності реалізації затверджених пріоритетів можна зробити окремі висновки. Йдеться, зокрема, про:

- незадовільний рівень результативності проектів ЄБРР у фінансовій сфері України внаслідок фінансово-економічної кризи. Як зазначає Банк, реалізація встановлених у 2007 р. пріоритетів діяльності зберігалася на високому рівні до ІV кварталу 2008 р., коли внаслідок фінансово-економічної кризи фінансова система та реальний сектор країни зазнали нищівного удару. Для ЄБРР це проявилось у зриві реалізації великої кількості фінансово-кредитних проектів, адже майже всім його партнерам знадобилася істотна корекція напрямів своєї діяльності. Зокрема, проблематичними для Банку стали довгострокові кредитні лінії в контексті розвитку внутрішнього ринку капіталу. Внаслідок цього ЄБРР так і не вдалося розв'язати низку поставлених завдань (передусім йдеться про програми розвитку бізнесу). Лише в 2009 р. Банк скасував 180 операцій, що порівняно із 2008-м (скасовано 25 операцій) свідчить про серйозність ускладнень унаслідок кризи. Водночас дієві заходи реагування на поширення кризи та якість управління інвестиційним портфелем допомогли ЄБРР утримати на низькому рівні частку проблемних кредитів;

- зниження дієвості механізмів сприяння розвитку підприємництва. Через руйнівні наслідки фінансово-економічної кризи для України було нівельовано

⁷ Стратегія діяльності в Україні, схвалена Радою Директорів 18 верес. 2007 р.: Док. Європейського банку реконструкції та розвитку: [Електр. ресурс]. — http://www.ebrd.com/downloads/about/policies/2007-09-18,_Strategy_for_Ukraine-_Ukrainian_web.pdf.

досягнення щодо сприяння подальшому розвитку ринків капіталу й надання постійної підтримки мікро-, малим і середнім приватним підприємствам шляхом виділення цільових довгострокових кредитних ліній разом із банками-партнерами;

— посилення антикризової складової діяльності ЄБРР в Україні. Здійснюючи поточне корегування пріоритетів відповідно до розвитку ситуації в державі, Банк значно посилив антикризову складову своєї присутності: так, у 2008—2009 рр. він інвестував у вітчизняний фінансовий сектор більше ніж 1 млрд євро, зокрема понад 600 млн євро для підтримки капітальної бази банків;

— недостатність заходів щодо сприяння в підвищенні стандартів корпоративного управління у вітчизняному приватному секторі.

Незважаючи на ускладнення з реалізацією фінансових проектів ЄБРР в Україні, Банку вдалося: результативно профінансувати проекти, спрямовані на зміцнення ядерної безпеки країни, пов'язані з Чорнобильськими проектами; забезпечити високі показники результативності у транспортно-інфраструктурних та енергетичних інвестиційних проектах; отримати позитивні оцінки щодо заходів підвищення ефективності й надійності базової енергетичної інфраструктури.

Під час підготовки нової стратегії діяльності в Україні ЄБРР ретельніше поставився до визначення пріоритетних сфер діяльності, зокрема чітко сформулювавши думку про стратегічний потенціал вітчизняного сільськогосподарського комплексу в контексті продовольчої безпеки. При цьому Банк вкотре наголосив на важливості енергетичних проектів. Зокрема, у Стратегії 2011 р. до пріоритетів діяльності ЄБРР включено такі⁸:

- підвищення енергоефективності в усіх секторах економіки;
- інтеграція в європейський енергетичний ринок та зміцнення енергетичної безпеки;
- сприяння конкуренції та економічній диверсифікації в міру того, як Україна рухатиметься до більш глибокої інтеграції у глобальні ланцюги виробництва й постачання;
- підтримка реалізації величезного потенціалу України в галузі харчової промисловості та сільського господарства і, таким чином, сприяння забезпеченню продовольчої безпеки в межах регіону і на глобальному рівні;
- модернізація застарілої інфраструктури України, особливо транспортних коридорів, та комерціалізація підприємств, які надають комунальні послуги;
- стабілізація фінансового сектору і сприяння розвитку капіталу в національній валюті.

Слід відзначити позитивне налаштування ЄБРР з огляду на усунення значних політичних ризиків 2009—2010 рр., що зумовлювало сповільнення економічних реформ. У передмові до нової Стратегії Банк високо оцінив прагнення українського

⁸ Стратегія діяльності в Україні 2011—2014 р., затв. Радою Директорів на засіданні 12—13 квіт. 2011 р.: Док. Європейського банку реконструкції та розвитку: [Електр. ресурс]. — http://www.ebrd.com/russian/downloads/country/strategy/ukraine_uk.pdf.

уряду⁹, сформованого після президентських виборів 2010 р., до формування відповідальної політики і впровадження життєво необхідних реформ, які відкладалися протягом періоду реалізації минулої Стратегії.

Формат співробітництва МБРР із кожною окремою країною передбачає розробку індивідуальної стратегії партнерства. За формою та змістом ці стратегії поєднують у собі якості аналітичного огляду країни як передумови формування подальших напрямів співробітництва, а також систему цільових пріоритетів і завдань, що їх важливо реалізувати в період запровадження стратегії. Особливістю стратегії партнерства МБРР є еластичність до внесення змін, потреба в яких може виникати під час втілення її в життя.

У період 2000—2007 рр. МБРР ухвалював стратегії щодо України, які відповідали прийнятому ним механізму — Стратегія допомоги країні (СДК)¹⁰. Цей механізм передбачав фінансування цільових програм допомоги країнам-позичальникам. Про успішність співробітництва свідчить той факт, що з 2007 р. Банк розпочав розробку стратегій партнерства. Зокрема, останніми роками МБРР ухвалив такі програмні документи: Стратегія партнерства з Україною на період 2008—2011 фінансових років¹¹ від 2007 р., реалізація якої припала на період масштабної фінансово-економічної кризи 2008—2009 рр.; Стратегія партнерства з Україною на період 2012—2016 фінансових років¹² (схвалено Групою Світового банку 20 січня 2012 р.), яка стала продовженням багаторічного діалогу з нашою країною в питаннях запровадження структурних реформ.

У 2008 р. МБРР застосував до України механізм “двовекторної стратегії”, окресливши при цьому два визначальних напрями діяльності: сприяння економічному зростанню та посилення конкурентоспроможності й реформування державних фінансів, зокрема державного управління й системи публічних послуг. Розробка Банком у межах визначених векторів спеціальних програм базувалася на розумінні системи взаємозв'язків інвестування в інфраструктуру із загальним інвестиційним кліматом, а також невід'ємності реформування публічних послуг у системі перебудови державних фінансів.

⁹ Стратегія діяльності в Україні 2011—2014 р., затв. Радою Директорів на засіданні 12—13 квіт. 2011 р.: Док. Європейського банку реконструкції та розвитку: [Електр. ресурс]. — http://www.ebrd.com/russian/downloads/country/strategy/ukraine_uk.pdf.

¹⁰ Стратегія допомоги країні (СДК) / Світовий банк: [Електр. ресурс]. — <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/UKRAINEINUKRAINIANEXTN/0,,contentMDK:20217076~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:455681,00.html>.

¹¹ Стратегія партнерства з Україною на період 2008—2011 фінансових років: Док. Світового банку (Звіт № 40716-UA) / Міжнародний банк реконструкції та розвитку та міжнародна фінансова корпорація; Департамент управління програмою в Україні, Білорусі та Молдові, 8 лист. 2007 р.: [Електр. ресурс]. — http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/CPS_20071206_ukr.pdf.

¹² Стратегія партнерства з Україною на період 2012—2016 фінансових років / Рада виконавчих директорів Світового банку. Представництво Світового банку в Україні, Білорусі та Молдові, 20 січ. 2012 р.: [Електр. ресурс]. — http://siteresources.worldbank.org/UKRAINEEXTN/Resources/328532-1328450253285/UKRCPS12_16_UK.pdf.

Істотних коректив Стратегія 2008—2011 рр. зазнала через масштабні негативні наслідки фінансово-економічної кризи, що зумовило різку корекцію поточних пріоритетів діяльності. Зокрема, йдеться про: нарощення стабілізуючої ролі фінансових ресурсів МБРР для державних фінансів України; посилення координаційно-дорадчої функції МБРР у системі антикризових заходів МФО в Україні; зниження обсягів фінансування попередньо узгоджених проектів, що також обумовлювалось необхідністю консолідації ресурсів для фінансової стабілізації в інших країнах.

У цілому, як визнав МБРР, оцінюючи результати Стратегії 2008—2011 рр., виконання програми було помірно незадовільним¹³. І хоча швидка реакція Банку надала можливість ефективно долучитися до жорстких заходів антикризової політики, утім проектний портфель зазнав суттєвих втрат. МБРР не зміг перейти до очікуваного застосування “вибіркового підходу” з переорієнтацією на інвестиційне кредитування на інфраструктурні проекти. У свою чергу, нових позитивних якостей набуло використання позик на політику розвитку (ППР) як ключової складової протидії поширенню фінансової кризи в Україні. Таким чином, Банк визнав серйозні прорахунки в контексті оцінювання потенційних ризиків та переоцінених очікувань від упровадження реформ.

Високу оцінку в Стратегії МБРР на 2012—2016 рр. отримала президентська Програма економічних реформ на 2010—2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”. Зокрема, зазначено, що реалізація заявлених цілей Програми разом із підвищенням ефективності урядування дадуть змогу Україні подолати ряд структурних дисбалансів у економіці. При цьому наголошується на необхідності налагодження конструктивного діалогу між керівництвом країни, громадянським суспільством та бізнесом, що потребує досягнення паритету між національними інтересами й особистими амбіціями. У зв’язку з цим Банк планує концентрувати увагу навколо “вузьких місць” цього документа.

Загалом стратегічна позиція МБРР щодо України базується на принциповому твердженні про невідповідність сучасного стану розвитку країни її потенціалу (до речі, такої думки дотримується і ЄБРР). Ці міжнародні організації єдині у висновках щодо необхідності реалізації в нашій країні проектів у частині: невідкладного реформування й модернізації державних фінансів; розкриття сільськогосподарського потенціалу; розвитку енергоринку за напрямками енергоефективності і зниження залежності; інтенсивного нарощення інвестиційних ресурсів у інфраструктурні проекти.

При цьому керівництво МБРР наголосило на необхідності ретельнішого моніторингу й оцінки ризиків під час формування та реалізації стратегії партнерства,

¹³ Стратегія партнерства з Україною на період 2012—2016 фінансових років / Рада виконавчих директорів Світового банку. Представництво Світового банку в Україні, Білорусі та Молдові, 20 січ. 2012 р.: [Електр. ресурс] — http://siteresources.worldbank.org/UKRAINEEXTN/Resources/328532-1328450253285/UKRCP12_16_UK.pdf.

серед яких Банк виділив часту зміну й неузгодженість реалізації державної політики, неефективне урядування, подальше гальмування фіскальних і структурних реформ тощо.

Невирішеність низки проблемних питань є серйозною перешкодою для забезпечення високого рівня результативності спільних із МФО проектів у державному секторі України. З-поміж них, зокрема, такі:

— незадовільний рівень імплементаційного потенціалу управлінського апарату країни. Дану проблему МФО визначають як одну з найпринциповіших. Це часто пов'язано з недостатньою зацікавленістю держави у здійсненні й упровадженні узгоджених рекомендацій, через що дорадчі програми МБРР стикаються з проблемою обмежених перспектив реалізації проектів через відстрочення або зрив процесу прийняття адміністративних рішень;

— низький рівень залучення приватного капіталу до реалізації стратегічних державних проектів. На сьогодні приватний капітал фактично відсторонено від участі в реалізації державних проектів у інфраструктурній та енергетичних сферах. Частково цю проблему можна було б розв'язати шляхом законодавчого врегулювання застосування концесійного механізму, прозорості приватизаційних процесів, захисту власності тощо;

— обмеженість сучасного фінансового інструментарію для акумулювання фінансових ресурсів на реалізацію проектів у державному секторі країни. За оцінками МФО, в Україні існує значний невикористаний потенціал фінансових ресурсів, який лише частково вдається акумулювати через банківську систему. При цьому поза увагою залишаються інноваційні державні інструменти фондуювання, зокрема сурогатні й цільові облігації тощо;

— неповнота прогнозів щодо виділення коштів у рамках проектів. За даними Міністерства фінансів України, МФО не надають повного прогнозу щодо виділення коштів у рамках реалізації проектів відповідно до стадій, які узгоджуються з графіком бюджетування уряду країни, та за розподілом згідно з бюджетною класифікацією уряду. Така неузгодженість знижує результативність співпраці через розбалансування фінансових потоків у рамках проектів, які фінансуються з державного бюджету разом із МФО;

— неузгодженість формату інформаційного обміну з МФО. На сьогодні розрахунки щодо поточних проектів у державному секторі подаються у форматі МФО, який не кореспондує з прийнятим в Україні порядком, зокрема не відповідає бюджетній класифікації уряду та не узгоджується з бюджетним циклом, що, знову ж, вкрай важливо для проектів, де задіяно кошти державного бюджету;

— недостатній рівень автоматизації інформаційного обміну. Для отримання інформації від МФО про поточні прогнози й наміри виділення коштів у рамках проектів Управління співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями Міністерства фінансів повинно формувати спеціальний запит. Таким чином, для української сторони існує доволі серйозна проблема неточних прогнозів щодо

перспективи реалізації проектів у державному секторі на основі інформації від МФО, оновлення якої не забезпечується в автоматичному режимі;

— недостатня якість інституційної пам'яті у сфері державного управління. Високий рівень плинності кадрів, пов'язаний зі значними диспропорціями в питаннях оплати праці, знижує якість управління проектами.

За підсумками аналізу основних тенденцій у сфері реалізації проектів у державному секторі України, які запроваджуються з використанням ресурсів МФО, можна сформулювати низку пропозицій щодо підвищення результативності такого співробітництва. Отже, з метою розширення співробітництва з МФО наша країна має бути зорієнтована на:

1. Забезпечення національних інтересів у розробці й реалізації проектів, які фінансуються за рахунок коштів МФО.

2. Дотримання критеріїв фінансової безпеки України.

3. Підвищення результативності співробітництв з МФО.

4. Дотримання прагматичної доцільності в реалізації проектів у державному секторі, що потребуватиме нарощення державної заборгованості.

5. Досягнення відповідності обсягів залучення ресурсів МФО критеріям стратегії управління державним боргом України.

6. Збільшення усереднених термінів залучення кредитних ресурсів.

7. Підвищення ролі інвестиційних проектів, для яких залучаються ресурси МФО.

8. Установлення пріоритетності проектів енергоефективності й енергозаспокоєння.

9. Забезпечення ефективного державного регулювання процедур залучення й використання ресурсів МФО.

10. Надання переваг вітчизняним виробникам робіт і послуг, що можуть бути використані в рамках проектів МФО в Україні.

У цьому аспекті принципово важливим є повноцінна реалізація положень Концепції планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями¹⁴, а також Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009—2012 роки¹⁵. Оновлення потребують також положень Стратегії співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями

¹⁴ Концепція планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 № 1075-р: [Електр. ресурс]. — <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1075-2011-%D1%80>.

¹⁵ Стратегічні напрями та завдання щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009—2012 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 1156-р: [Електр. ресурс]. — <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1156-2009-%F0>.

на 2006—2008 роки¹⁶. Разом із тим мають бути усунені окремі протиріччя у здійсненні функції контролю, що виникають у сфері технічної реалізації співробітництва: зокрема, це стосується порядку реалізації проектів, фінансованих МФО¹⁷, питань виконання бюджетних програм, які підтримуються МБРР¹⁸, порядку виконання кошторисів бюджетних установ¹⁹ тощо.

Для реалізації пріоритетів розвитку співробітництва України та МФО важливо забезпечити розв'язання низки завдань. Зокрема, необхідно:

— запровадити стратегію співробітництва України з МФО, яка б відповідала сучасним викликам і базувалася на забезпеченні національних економічних інтересів. Уточнення потребують критерії ініціювання проектів МФО в державному секторі України та цільові критерії їхньої результативності;

— удосконалити нормативно-правові засади співробітництва з МФО, особливо в частині оновлення спільних пріоритетів, розширення кредитного інструментарію МФО, скорочення бюрократичного циклу реалізації спільних проектів;

— ввести механізм надання кредитних позик МФО під проекти в державному секторі в національній валюті. Зниження девальваційного навантаження на курсову політику сприятиме активізації залучення більших обсягів ресурсів у рамках національних проектів розвитку. Це також сприятиме зміцненню валютно-курсної дисципліни національного регулятора, від політики якого залежатимуть перспективи співробітництва з МФО;

— активізувати діалог із МФО щодо напрямів гармонізації формату оприлюднення й обміну інформацією стосовно прогнозів виділення коштів, поточних видатків, звітування за минулі періоди тощо;

— забезпечити розвиток спільного з МФО фінансування проектів у державному секторі країни. Включення потенціалу ПАТ “Укресімбанк” до співфінансування дасть змогу розширити кредитну базу проектів, посилити фінансову відповідальність і мотивацію до підвищення результативності співпраці української сторони;

¹⁶ Стратегія співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2006—2008 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2006 № 844: [Електр. ресурс]. — <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=844-2006-%EF>.

¹⁷ Порядок ініціювання, підготовки та реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями: постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1027: [Електр. ресурс]. — <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1027-2008-%EF>.

¹⁸ Деякі питання виконання бюджетних програм, спрямованих на реалізацію проектів економічного та соціального розвитку, які підтримуються Міжнародним банком реконструкції та розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 № 1090: [Електр. ресурс]. — <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1090-2007-%D0%BF>.

¹⁹ Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228: [Електр. ресурс]. — <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF/print133882503279133>.

— здійснити юридичну оцінку законодавчого забезпечення процесу залучення й використання кредитних ресурсів МФО для усунення наявних протиріч і колізій, особливо в питаннях суперечностей навколо розподілу контрольних повноважень;

— забезпечити провідну роль Міністерства фінансів України у здійсненні контролю за переміщенням фінансових ресурсів МФО, залучених на реалізацію проектів у державному секторі;

— створити умови для розширення доступу українських виробників і постачальників до участі в тендерних закупівлях у контексті організації матеріального постачання й обслуговування в рамках проектів МФО в державному секторі України.

Усунення наявних суперечностей і розв'язання окреслених проблем є важливим завданням для України. Від цього залежатиме стратегічна перспектива її подальшого долучення до міжнародного фінансового середовища. Завдяки цьому вітчизняна економіка отримуватиме надійний довгостроковий модернізаційний ресурс.